Громадська організація
«Львівська педагогічна спільнота»

ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ

УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології»

25-26 листопада 2016 р.

Львів
2016

УДК 159.9+37.01(063)
ББК 88.0+74.0я43
О 75

О 75 **Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології:** Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 25-26 листопада 2016 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. – 140 с.

У збірнику містяться матеріали, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології». Для студентів, аспірантів, викладачів навчальних закладів, науковців та представників громадських організацій.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 159.9+37.01(063)
ББК 88.0+74.0я43

© Автори статей, 2016
© Львівська педагогічна спільнота, 2016

Кріт Н. В.
викладач кафедри психолого-педагогічних дисциплін
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ПІДРУЧНИКОМ УЧНІВ 6-8 КЛАСІВ

Шкільна географія є базовим світоглядним навчальним предметом, її теоретичний та методичний інструментарій забезпечує набуття учнями досвіду продуктивної інтелектуальної діяльності [2].

Географія як навчальний предмет надає широкі можливості для формування прийомів розумової діяльності як завдяки особливостям побудови курсів, так і завдяки домінуючим поняттям у змісті навчального матеріалу; уроки географії передбачають накопичування не тільки знань, а й почуттєвого досвіду; у процесі навчання відбувається збагачення психіки конкретними уявленнями про навколишні предмети і явища, ознайомлення не зі словами-символами, а з конкретними об'єктами [1].

Упродовж 6-8 класів школярі вивчають курси фізичної географії. Засвоєння змістових ліній цих курсів, оволодіння загальнонавчальними та предметними компетенціями є гарантією успішного подальшого вивчення соціально-економічної географії та формування цілісної наукової картини світу.

Відповідно до вікової періодизації, учні основної школи – підлітки. На думку дослідників, цей період є одним із головних етапів розвитку самостійності. У порівнянні з попереднім молодшим шкільним віком, саме в цей час відбуваються інтенсивні зміни в пізнавальній діяльності, що націлена не тільки на отримання нових знань та вмінь, а й на здобуття навичок самостійної роботи. Самостійна робота відповідає віковим потребам і особливостям підлітка та спрямована на розвиток його особистості. Ефективним способом розвитку пізнавальної самостійності школярів та вироблення інтелектуальних вмінь є використання методичного потенціалу підручника з фізичної географії, починаючи з шостого класу.

Зважаючи на сучасні вимоги оновлення змісту та навчально-методичного забезпечення географічної освіти в основній школі, нами було розроблено методику формування вмінь самостійної роботи з підручником фізичної географії учнів 6-8 класів. Метою авторської методики є розвиток пізнавальної самостійності школярів, що ґрунтується на формуванні загальнонавчальних умінь, навичок та оволодінні системою прийомів самостійної роботи з підручником. Методика ефективного формування вмінь самостійної роботи з

навчальною книгою спрямована на: систематичну організацію педагогом самостійної діяльності учнів з різними компонентами як традиційної, так і електронної книги з курсів фізичної географії через систему завдань, рекомендацій та алгоритмів; створення позитивного мотиваційного підґрунтя, що є стимулом до самонавчання; поетапність та комплексність у розвитку складових вміння самостійної роботи з підручником, що ґрунтуються на діяльнісному підході та теорії поетапного формування розумових дій.

У ході дослідження визначено комплекс педагогічних умов формування вмінь самостійної роботи з підручником у процесі навчання фізичної географії школярів 6-8 класів. Серед них: організаційно-педагогічні (включають наступні елементи формування вмінь самостійної роботи з підручником: використання потенціалу підручника з фізичної географії для здійснення самостійної роботи; формування вмінь самостійної роботи у процесі навчання (урочний, позаурочний); застосування різних форм навчання (індивідуальна, фронтальна, групова); обов'язкове керівництво педагогом самостійною роботою учнів); психолого-педагогічні (створення пізнавальних труднощів навчання; ситуації «Радість успіху»; формування позитивного мотиваційного підґрунтя мотивація); методичні умови (складання алгоритмічних прописів послідовних дій; застосування рекомендації для роботи з друкованим та електронним підручником; завдань на згортання інформації; проблемних питань; завдань з елементами гри).

Для перевірки ефективності імплементації у навчальний процес методики формування вмінь самостійної роботи з підручником фізичної географії учнів 6-8 класів, було проведено педагогічне експериментальне дослідження в умовах реального навчального процесу з географії в основній школі.

Дослідницька перевірка організовувалася за такими етапами: констатувальний, формувальний і коригувально-узагальнюючий. На першому *аналітико-констатувальному етапі* – аналізувалася науково-педагогічна і географічно-методична література з проблеми дослідження. Визначалися мета і завдання наукової роботи, окреслювалася робоча гіпотеза, розроблялася програма експерименту, визначалася експериментальна база для його проведення, проводилося анкетування серед вчителів та учнів 6-8 класів.

На другому *формувальному етапі* – продовжувалося опрацювання інформаційних джерел, проводився формувальний експеримент та перевірялася гіпотеза дослідження. Розроблено та апробовано модель формування вмінь самостійної роботи учнів основної школи з підручником фізичної географії.

На третьому *коригувально-узагальнювальному (контрольному) етапі* – здійснювалося узагальнення та систематизація одержаних результатів дослідного навчання; формулювалися висновки дисертаційного дослідження.

Під час констатувального експерименту було проаналізовано вітчизняну та зарубіжну педагогічну, психологічну, філософську, методичну літературу з проблеми дослідження; опрацьовано нормативні документи; розроблено і визначено теоретичне підґрунтя дослідження, підготовлено програму проведення експериментального дослідження, сформульовано зміст анкет для вчителів та учнів, визначено навчальні заклади, які братимуть участь в експерименті.

Також було проведено педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, вивчалася педагогічна практика. Реалізовано та узагальнено констатувальні зрізи, у процесі яких оцінено діяльність вчителів, що спрямована на формування вмінь самостійної роботи учнів та визначено рівні сформованості вмінь самостійної роботи школярів з підручником фізичної географії. Здійснювався пошук і розробка ефективної методики, здатної розв'язати виявлені у процесі констатувального експерименту проблеми навчання.

Результати досліджень засвідчують, що педагоги недостатньо володіють методикою організації самостійної роботи школярів із підручником фізичної географії. Потенціал навчальної книги для вирішення завдання формування вмінь самостійної діяльності застосовується епізодично та несистемно. Утруднення в організації самостійної роботи підлітків пояснюються як об'єктивними обставинами, серед яких – відсутність методичних рекомендацій, недоліки підручників, так і суб'єктивними, зокрема, недостатньою обізнаністю багатьох вчителів щодо сутності та способів використання шкільної книги як ефективного засобу навчання фізичної географії та розвитку особистості учня.

Формувальний експеримент організовувався на основі попереднього вивчення стану проблеми та аналізу результатів констатувального експерименту. У процесі формувального експерименту ми проводили коректування висунутого педагогічного припущення та організовували його перевірку. Розроблялася авторська методика, визначалися необхідні педагогічні умови її імплементації.

Завданням експериментальної роботи було формування вмінь самостійної роботи з підручником шляхом впровадження в начальний процес авторських теоретико-методичних напрацювань та визначення їх ефективності. Під час формувального етапу у експерименті брали участь учні 6-8 класів. Методика навчання географії у контрольних класах залишалася традиційною та не корегувалася, учні ж експериментальних класів працювали за авторською методикою формування вмінь самостійної роботи з навчальною книгою. Організація самостійної роботи учнів з підручником передбачала використання продуманої системи завдань, спрямованої на застосування, поглиблення, систематизацію набутих знань, вмінь та навичок на основі дій, які учні здійснюють за заздалегідь сформованими алгоритмами їх виконання з

опосередкованою участю педагога. Ця система відповідала наступним вимогам: структурі та послідовності навчального матеріалу, його практичному значенню, системності та зростанню проблемності, нормам хронометражу та посильності для виконання. Апробація методичних матеріалів проводилася на уроках різних типів та передбачала обов'язкове використання основного засобу навчання – підручника.

Формування вмінь самостійно працювати з навчальною книгою відбувалося поетапно та ґрунтувалося на: засвоєних способах розумової діяльності (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, конкретизація, класифікація, встановлення причинно-наслідкових зв'язків); алгоритмах при роботі з підручником, що включають низку складових умінь, які забезпечують можливість самостійної роботи з кожним його структурним компонентом: текстом (уміння генералізувати, складати план прочитаного, складати тези, будувати моделі, переказувати, формулювати запитання та завдання); позатекстовим компонентом (уміння працювати з ілюстративним матеріалом, методичним апаратом, апаратом орієнтування).

Ефективність авторської методики формування вмінь самостійної роботи з підручником фізичної географії було підтверджено з використанням методів педагогічної статистики. Результати експериментального дослідження продемонстрували зростання рівня сформованості вмінь самостійної роботи учнів (у 6-х класах зріс на 15,2%, у 7-х класах на 17,3% та у 8-х класах на 30%), і дають змогу констатувати, що дотримання визначених педагогічних умов забезпечує формування вмінь самостійної роботи учнів з підручником у процесі навчання фізичної географії.

Список літератури:

1. Бугрій О. В. Теорія і методика формування інтелектуальних умінь учнів у процесі географічної освіти [Текст]: дис. …. д-ра пед. наук: 13.00.02 / Бугрій Олена Володимирівна; Криворізький держ. педагогічний ун-т. – Кривий Ріг, 2006. – 405 с.
2. Концепція географічної освіти в основній школі [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://undip.org.ua/info/1023/.